

سرشناسه	قاسمی، محمدتقی، ۱۳۴۲-
عنوان و نام پدیدآور	شناسنامه لشکر ۱۱ امیرالمؤمنین ^(ع) در دوران دفاع مقدس / به کوشش گروه مطالعات و جغرافیای نظامی؛ تدوین و تنظیم محمدتقی قاسمی.
مشخصات نشر	تهران: سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	۳۵۰ ص / مصور (تک رنگ)، جدول (تک رنگ)، نمودار (تک رنگ)
شابک	۹۷۸-۶۲۲-۶۶۸۱-۲۲-۳
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
موضوع	سپاه پاسداران انقلاب اسلامی. لشکر یازده امیرالمؤمنین ^(ع)
موضوع	جنگ ایران و عراق، ۱۳۵۹-۱۳۶۷ -- نبردها
موضوع	Iran-Iraq War, 1980-1988 -- Campaigns
موضوع	سپاه پاسداران انقلاب اسلامی. مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس. گروه مطالعات و جغرافیای نظامی
موضوع	سپاه پاسداران انقلاب اسلامی. مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس
شناسه افزوده	سپاه پاسداران انقلاب اسلامی. مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس. گروه مطالعات و جغرافیای نظامی
شناسه افزوده	Islamic Revolution Iranian Revolutionary Guards. Holly Defense Research and Documentation Center
رده بندی دیویی	۹۵۵/۰۸۴۳
رده بندی کنگره	DSR۱۶۰۶
شماره کتابشناسی ملی	۶۱۵۶۶۲۸

مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس

شناسنامه لشکر ۱۱ امیرالمؤمنین^(ع) در دوران دفاع مقدس

به کوشش گروه مطالعات و جغرافیای نظامی

تدوین و تنظیم: محمدتقی قاسمی

سر ویراستار: مریم منتظری حقانی | ویرایش: جمعی از ویراستاران مرکز

مدیر هنری و طراح جلد: سید ناصر کشاورز | صفحه آرا: سعید قبادی | ناظر چاپ: محمد بهروزی

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: مرکز چاپ سپاه پاسداران انقلاب اسلامی

چاپ اول: ۱۴۰۰ | شمارگان: ۵۰۰ نسخه | قیمت: ۱۵۸,۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۶۸۱-۲۲-۳

کلیه حقوق، متعلق به مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس است.

نقل از کتاب با ذکر مأخذ مجاز و هرگونه بهره برداری دیگر منوط به اجازه کتبی از مرکز و مؤسسه مذکور است.

مراکز پخش

دفتر مرکزی انتشارات:

تهران، خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، مجتمع ناشران، طبقه اول، واحد ۴، تلفن: ۶۶۴۹۵۵۷۲-۶۶۴۸۱۵۳۱

فروشگاه:

۱. تهران، خیابان انقلاب، خیابان فخر رازی، مجتمع ناشران فخر رازی، پلاک ۵۳، تلفن: ۶۶۴۸۱۵۳۲

۲. خرمشهر، جنب مسجد جامع، بازار شهید محمد جهان آرا، شماره ۲۷

فروشگاه اینترنتی: shop.hdrdc.ir

۷	پیشگفتار
۱۱	مقدمه
۱۳	مشخصات کلی لشکر ۱۱ امیرالمؤمنین ^(ع) (تشکیل و تحول)
۲۹	وضعیت مرزی استان ایلام و تهاجم سراسری عراق
۵۷	عملیات محور تنگه بینا (میمک)
۶۳	مأموریت پدافندی از رودخانه تلخاب تا دهلران
۶۹	عملیات عاشورای سارات سومار
۷۹	عملیات ضربت ذوالفقار
۹۱	مأموریت پدافندی در خطوط شش گانه جبهه میانی ایلام
۹۷	عملیات فتح المبین
۱۰۷	عملیات محرم
۱۱۹	مأموریت پدافندی محور چنگوله-ارتفاعات گره شیر
۱۲۵	عملیات والفجر ۳
۱۴۵	مأموریت پدافندی مهران
۱۵۱	عملیات والفجر ۵
۱۶۷	عملیات عاشورا (میمک)
۱۷۷	عملیات والفجر ۹
۱۸۹	مأموریت پدافندی مهران-چنگوله
۱۹۷	عملیات کربلای ۱
۲۱۱	عملیات کربلای ۴
۲۲۱	عملیات کربلای ۵
۲۳۱	مأموریت پدافندی مهران

پیشگفتار

دوم اردیبهشت ۱۳۵۸، امام خمینی طی فرمانی به شورای انقلاب به طور رسمی تأسیس سپاه پاسداران انقلاب اسلامی را ابلاغ کرد. شورای انقلاب نیز با تعیین اعضای شورای فرماندهی سپاه، برای سازماندهی و تثبیت این نهاد مردمی، گامی اساسی برداشت. در ابتدای امر، سپاه با بهره‌گیری از نیروهای مردمی و پذیرش مأموریت‌های امنیتی در کشور، درگیر پاک‌سازی مناطق مرزی از گروه‌های ضدانقلاب شد. در ادامه بخش‌هایی از رده‌های سپاه که در شهرهای مرزی هم‌جوار با عراق مستقر بودند، با رصد تحرکات ارتش عراق در شش ماه نخست سال ۱۳۵۹ گزارش‌هایی در مورد حمله قریب‌الوقوع عراق به ایران تهیه کردند اما ابوالحسن بنی‌صدر، رئیس‌جمهور وقت به این گزارش‌ها کوچک‌ترین توجهی نکرد. با آغاز جنگ تحمیلی در ۳۱ شهریور ۱۳۵۹ نیروهای سپاه به صورت گروه‌های مقاومت به کمک قوای نظامی ایران شتافتند. حضور نیروهای مردمی سپاه در جبهه‌ها، نقش مؤثری در جلوگیری از پیشروی سریع ارتش بعثی داشت. پس از متوقف ساختن ارتش عراق، بنی‌صدر به عنوان فرمانده کل قوا با تکیه بر ارتش، چهار عملیات گسترده را به منظور بیرون‌راندن دشمن از خاک ایران اجرا کرد که تمام آنها با عدم‌الفتح مواجه شدند. پس از آن و در مرحله جدید برپایه درک روشن مسئولان و مردم از ناکامی‌های استراتژی نظامی بنی‌صدر در آزادسازی مناطق اشغال‌شده، ضرورت شکستن بن‌بست نظامی حاکم بر جنگ و حمله به دشمن که با تغییر استراتژی جنگ تحقق می‌یافت، با حضور سپاه و نیروهای مردمی شکلی جدید به خود گرفت. براین اساس، سپاه از اسفند ۱۳۵۹ تا مهر ۱۳۶۰، بیش از ۲۰ عملیات محدود طرح‌ریزی و اجرا کرد. به تدریج در ادامه جنگ با تشکیل یگان‌های رزمی سپاه که در ابتدا به صورت گردان بودند و بعدها در قالب تیپ و لشکر سازماندهی شدند زمینه پیروزی قوای نظامی ایران بر ارتش عراق در عملیات‌های مختلف هموار شد. سازمان رزم سپاه که ابتدا در قالب گروه‌های رزمی بود، در پایان جنگ بسیار توسعه یافت و لشکرهای توانمند عملیاتی با فرماندهان جوان متعهد و انقلابی شکل گرفتند که هرکدام در عملیات‌های دوران دفاع مقدس نقش بسزایی ایفا نمودند.

ذکر این نکته ضروری است که اگر عملیات‌های دوران دفاع مقدس را مهم‌ترین جلوه عینی جنگ ایران و

عراق بدانیم، یگان‌ها به‌ویژه یگان‌های رزمی سپاه پاسداران به عنوان اصلی‌ترین اجزای عملیات‌های تاریخ جنگ هشت‌ساله به‌شمار می‌روند؛ بنابراین از یک‌سو به علت نقش حساس و جایگاه ویژه یگان‌های رزم پیاده در عملیات‌ها و از سوی دیگر وجود روایت‌های متنوع و گاه متناقض - که به سبب ماهیت مردمی جنگ است - و درنهایت نبود پژوهش‌های مستند، دقیق و همه‌جانبه در حوزه یگان‌ها، ضرورت تاریخ‌نگاری یگان‌های عملیاتی را بیش‌ازپیش نمایان ساخت؛ این امر موجب شد که مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس با بهره‌گیری از منابع موجود در آرشیو خود به‌ویژه نوارها، دفاتر و گزارش‌های راویان و همچنین اسناد و مدارک یگان‌های رزم سپاه، به تدوین شناسنامه عملیاتی یگان‌های سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در دوران دفاع مقدس اقدام کند؛ به همین علت پس از صرف ده‌ها ساعت کار کارشناسی و برگزاری جلسات مشورتی میان اعضای گروه مطالعات نظامی مرکز، طرحی با عنوان «تدوین شناسنامه یگان‌ها» تهیه شد. پس از آن با أخذ نظرات یگان‌های رزمی و تصویب طرح نهایی شناسنامه یگانی، کار جست‌وجوی پژوهشگران توانمند - که دارای سابقه فعالیت در یگان بوده‌اند - در تعامل با سازمان حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس یگان‌های سراسر کشور شروع شد و به تدریج جلسات توجیهی این محققان برگزار گردید. برای شروع کار این پروژه، مجریان تدوین شناسنامه هر یک از یگان‌های ۳۱ عاشورا، ۴۱ ثارالله (ع)، ۱۷ علی بن ابیطالب (ع)، ۲۷ محمد رسول الله (ص)، ۲۵ کربلا، ۱۰ سیدالشهدا (ع)، ۱۴ امام حسین (ع)، ۸ نجف اشرف و ۳۳ المهدی (عج) تعیین شدند و کار خود را در سال ۱۳۹۲ آغاز کردند. پژوهشگران داوطلب و با انگیزه، با بهره‌گیری از تجارب سازمانی خود و استفاده از دفاتر، گزارش‌ها، نوارهای راویان مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس، همچنین در مصاحبه با فرماندهان یگان، پژوهش شناسنامه یگان مربوط را تکمیل نمودند.

آشنایی با ساختار شناسنامه یگان‌های رزم سپاه پاسداران انقلاب اسلامی

ساختار کلی شناسنامه‌های یگانی در سه بخش کلی فصل‌بندی شده است؛ این سه بخش عبارت‌اند از بررسی روند شکل‌گیری یگان، عملیات‌های آفندی و مأموریت‌های پدافندی.

در فصل اول پیشینه و مشخصات کلی یگان بررسی و مواردی همچون نام و شماره رسمی یگان، تاریخ تأسیس، علل انتخاب نام یگان، ساختار، سازمان و خاستگاه استانی یگان، در جدول‌های مربوط ثبت می‌شود.

در فصل کارنامه عملیاتی یگان، عملکرد یگان در هر عملیات بررسی و به تفکیک هر عملیات، اطلاعات مربوط به آن عملیات که شامل این موارد است، در جدول‌های مخصوص ثبت می‌شود:

قرارگاه مرکزی عملیات، مراحل عملیات یگان، محورهای عملیات یگان، زمان آغاز و پایان عملیات، منطقه عملیات، مشخصات فرماندهی و جانشین یگان، مشخصات تیپ‌ها و گردان‌ها و فرماندهان آنها، مشخصات واحدهای ستادی یگان و جداول تجهیزات، آمار تلفات، خسارات و جدول ضمائم. در ابتدای هر فصل از عملیات نیز، ساختار تشکیلاتی و سازمانی یگان به صورت نمودار درختی درج شده است.

همچنین در ادامه آن، شرح اجمالی عملیات یگان با عناوینی همچون: ابلاغ مأموریت، جغرافیای منطقه عملیات، آماده‌سازی منطقه عملیات و عملکرد واحدها قبل از عملیات، طرح مانور عملیات یگان و نقش گردان‌ها در آستانه عملیات، شب اول حرکت به سمت نقطه رهایی، شیوه آغاز عملیات، شرح عملکرد یگان هنگام عملیات، شرح پاتک‌های دشمن و چگونگی مقابله یگان با آنها، روند عملیات در روزهای آتی، تثبیت منطقه و نتایج عملیات به صورت مختصر بیان می‌شود. ذکر این نکته ضروری است که این فصل به تعداد عملیات‌های آفندی یگان تکرار می‌شود.

در فصل کارنامه مأموریت‌های پدافندی یگان، عملکرد یگان در فاصله میان دو عملیات آفندی بررسی می‌شود. این فصل نیز به تعداد مأموریت‌های پدافندی یگان تکرار می‌شود. در این قسمت مأموریت‌های پدافندی یگان با عناوینی چون مشخصات کلی، فرماندهی، استعداد رزمی، نوع و میزان امکانات و تجهیزات همراه شرح اجمالی مهم‌ترین حوادث در دوره عملیات پدافندی بررسی می‌شود.

در فصل پایانی، مجری بر اساس هر عملیات در قالب ضmann، اسناد، نقشه، کالک و عکس‌های مربوط به هر عملیات را درج می‌کند.

محدودیت‌های پژوهش‌های یگانی

به منظور درک درست از قالب این پژوهش و اجتناب از شائبه نقصان در طرح پروژه شناسنامه یگان‌ها، توجه به این موارد ضروری است:

۱. فقدان فرماندهان و نقصان در منابع اسنادی یگان

شهادت برخی از فرماندهان و مسئولان واحدهای مهم مثل واحد اطلاعات عملیات یگان‌های رزمی سپاه در دوران دفاع مقدس و پس‌از آن، همچنین بایگانی نشدن صحیح مدارک و اسناد جنگ تحمیلی و سهل‌انگاری در نگهداری آنها و البته اقدام برخی از یگان‌ها برای از بین بردن اسناد، پژوهش‌های مستند درخصوص یگان‌ها و ثبت دقیق آمار و اطلاعات مربوط به آنها را به امری دشوار و گاه غیرممکن تبدیل نموده است. در چنین وضعیتی وجود برخی نواقص و کمبودها در طرح آمار و اطلاعات و شرح عملیات یگان‌ها، در این پروژه قابل پیش‌بینی بود. مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس به منظور رفع این نقص علاوه بر اطلاعات سطوح یگانی، کلیه اسناد سطوح قرارگاه بالادستی یگان را نیز در اختیار پژوهشگران شناسنامه یگان‌ها قرار داد. این مرکز با توجه به گستره وسیع عملکرد یگان از نظر زمان و مکان، امکان اصلاح، تقویت و تکمیل ادعاهای مطرح شده در محتوای شناسنامه، در صورتی که به اسناد زمان واقعه مستند باشد، می‌پذیرد.

۲. محدودیت سطح بررسی در پروژه شناسنامه

این پروژه به دنبال تدوین و توصیف همه عملکرد یگان در طول دوران دفاع مقدس نیست و هدف آن، توضیح شناسنامه یگانی، استخراج و مستندسازی عملکرد یگان در مقاطع قبل، حین و بعد از عملیات به صورت اجمالی و در قالب جداول کلی و نمودارهای آماری است. تهیه و تدوین مجموعه عملکرد یگان به صورت تفصیلی، با متن حداکثری و در قالب چندین مجلد، وظیفه ذاتی و ضروری یگان‌ها و سپاه‌های استانی است. با این مقدمه مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس در شناسنامه یگان به دنبال ثبت اطلاعات کلی و کلیدی و اساسی یگان مربوط، طبق جداول و نمودارهای تهیه شده است. ضروری است خواننده محترم توقع و انتظار خود را متناسب با این تعریف شناسنامه یگانی قرار دهد.

۳. وجود روایت‌های متعارض و متناقض

از آنجایی که در طول جنگ تحمیلی، ممکن بود چندین نفر مسئولیت فرماندهی یگان را بر عهده داشته باشند یا در طول برخی از عملیات‌ها به علت شهادت یا مجروح شدن فرمانده، چند نفر به صورت هم‌زمان کار هدایت لشکر را انجام دهند، شائبه روایت "من فرمانده" بر روایت اصلی واقعه سایه می‌افکند و زمینه اختلاف قرائت‌ها از یک واقعه را تشدید

می‌نماید. علاوه بر این، با توجه به اینکه اکثر نیروها و امکانات یگان‌ها از مجموع چند استان یا شهرستان و با مشارکت اصناف و اقشار مختلف، پشتیبانی و فراهم می‌شدند، در این رابطه نیز وجود روایت استانی، صنفی و در پاره‌ای موارد سیاسی و حزبی مهم‌ترین آسیب و تهدید برای استخراج روایت اصلی یگان به شمار می‌رود. با توجه به مطالب مذکور پژوهشگر شناسنامه یگانی سعی داشته است و دارد، فارغ از مجادلات صنفی، سیاسی و شخصی، روایت اصلی را از لابه‌لای اسناد یگان و اسناد مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس استخراج و مستندسازی نماید. بدیهی است هر کس درباره درستی هریک از جداول موجود در شناسنامه یگان را تردید داشته باشد، فقط و فقط در صورت تحویل دادن سند متقن، در اصل جداول تهیه شده در عملیات‌های هر یگان بازنگری خواهد شد.

امید است مجموعه حاضر که جزء پژوهش‌های اساسی جنگ در مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس محسوب می‌شود، بتواند بستری مناسب برای بسط و گسترش پژوهش‌های یگانی به‌ویژه پژوهش درخصوص نبردهای هر یگان باشد.

مرکز اسناد و

تحقیقات دفاع مقدس

زمستان ۱۴۰۰